

Vieraalle kielelle käännetyt lehdistötiedotteet yrityksen viestinnässä

Anna-Elina Hirvonen
Joensuun yliopisto, käännöstiede

Abstract

Press releases are one means that enterprises use in order to increase customers' and other interest groups' knowledge of their business operations and products. This article describes briefly how press releases were written, translated, revised and accepted in one international company in Finland. The aim of the actual study is firstly to investigate if the native revisors of the press releases translated into the foreign language tried to decrease the conventionality of the translated texts caused by the translation process itself or translation into the foreign language. In this study, conventionality means that translated texts contain more conventional lexis and grammar than similar texts originally produced in a given language. Secondly, the study investigates if the native revisors tried to make the translated texts fit the conventions of special-field press releases better. The preliminary results seem to confirm both hypotheses.

1 Johdanto

Lehdistötiedotteet ovat yksi yritysten käyttämä tapa lisätä asiakkaiden ja muiden sidosryhmien tietoa yrityksen toiminnasta ja tuotteista. Koska niillä pyritään luomaan ja ylläpitämään positiivista kuvaa yrityksestä, niiden syntyminen voi olla monivaiheinen prosessi. Kun sama lehdistötiedote julkaistaan monella eri kielellä, vieraalle kielelle käännetyn lehdistötiedotteen kieliasun tarkastaa mahdollisesti äidinkielen lukija. Käsittelen artikkelissani lehdistötiedotteiden syntyä yhdessä suomalaisessa suuryrityksessä ja esittelen tähänastisia tutkimustuloksiani konventionaalisuuden ja tiedonvälityksen näkökulmasta.

Tutkimukseni kohteena ovat äidinkielisten kielentarkastajien tekemät muutokset vieraalle kielelle käännettyihin lehdistötiedotteisiin. Varsinainen tutkimukseni keskittyy konventionaalisuuteen, mutta pyrin kommentoimaan tutkimustulosten yhteydessä esitettäviä esimerkkejä myös tiedonvälityksen näkökulmasta KäTu2007-symposiumin teeman mukaisesti.

2 Lehdistötiedotteiden syntyprosessi yhdessä suomalaisessa suuryrityksessä

Varsinainen tutkimusmateriaalini koostuu 34 erikoisalan lehdistötiedotteesta, jotka on käännetty englannista sekä saksaksi että ruotsiksi, ja niiden kielitarkastetuista versioista. Lehdistötiedotteet ovat syntyneet vuosina 1998–2003 Metso Paperin (aikaisemmin Valmet) Pituusleikkurit-yksikössä Järvenpäässä. Kyseinen yksikkö valmisti pituusleikkureita, joiden tehtävänä on leikata paperikoneelta tulevan ison konerullan raina pituussuunnassa osarainoiksi ja kelata osarainat pienemmiksi paperirulliksi. Pituusleikkureilla

MikaEL

Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu

Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies

1 (2007)

voidaan valmistaa myös pieniä paperirullia, mutta Metso Paperin valmistamat koneet tuottivat isoja paperirullia painotaloille. Lehdistötiedotteiden keskeisin aihe on Metso Paperin saamat kaupat ja tavoitteena yrityksen tunnetuksi tekeminen erityisesti sen kotimarkkina-alueen eli Suomen ja Ruotsin ulkopuolella.

Vaikka lehdistötiedotteet ovat lyhyitä tekstejä, niiden laatimiseen osallistui useita tahoja sekä Metso Paperin että sen asiakkaiden puolelta. Normaalitilanteessa Pituusleikkurityksikön suomenkielinen markkinointipäällikkö laati englanninkielisen lehdistötiedotteen, joka tarkastettiin Metso Paperin Appletonin-yksikössä Yhdysvalloissa. Sen jälkeen teksti lähetettiin asiakkaan hyväksyttäväksi. Kun asiakas oli hyväksynyt tekstin, se käännettiin ruotsiksi, saksaksi ja suomeksi. Käännösten ruotsinkielinen versio tarkastettiin Metso Paperin yksikössä Karlstadissa Ruotsissa, saksankielinen joko Pfungstadtissa Saksan liittotasavallassa tai Järvenpäässä Suomessa ja suomenkielinen Järvenpäässä Suomessa. Kielentarkastuksen esittämät muutokset läpikäytiin vielä Järvenpäässä ennen lehdistötiedotteiden julkaisemista. Lopuksi lehdistötiedotteet lähetettiin alan kansainväliselle lehdistölle ja julkaistiin yrityksen kotisivuilla Internetissä.

Yllä kuvattuun lehdistötiedotteiden laatimis-, hyväksymis-, kääntämis-, tarkastus- ja julkaisuprosessiin osallistui keskimäärin kymmenen eri henkilöä yhtä lehdistötiedotetta kohti. Mikäli jostain syystä oli tarve nopeuttaa prosessia, lehdistötiedote käännettiin ja tarkastettiin samanaikaisesti, kun alkuperäinen teksti oli asiakkaan hyväksyttävänä. Samoin, jos oli kysymys esimerkiksi saksalaisesta asiakkaasta, saksankielinen käännös laadittiin ja tarkastettiin aikaisemmin kuin yllä kuvatussa tilanteessa, ja asiakkaalle toimitettiin hyväksyttäväksi sekä englanninkielinen alkuteksti että kieliasultaan tarkastettu saksankielinen versio.

Ruotsin- ja saksankielisissä lehdistötiedotteissa kyse oli vieraasta kielestä vieraalle kielelle kääntämisestä. Kielentarkastajat puolestaan olivat äidinkieliä, teknisen koulutuksen saaneita henkilöitä. Ruotsin käännökset tarkasti aina sama henkilö, saksan käännösten tarkastajat vaihtelivat.

3 Konventionaalisuus ja konventionmukaisuus

Korpustutkimuksessa konventionaalisuutta pidetään yhtenä kääntämisen universaalina eli käännöskielelle tyypillisenä piirteenä.¹ Konventionaalisuudella tarkoitetaan sitä, että käännöksissä esiintyy tavanomaisempaa sanastoa ja kielioppirakenteita kuin alun perin samalla kielellä kirjoitetuissa teksteissä. Sen lisäksi voisi olettaa, että vieraalle kielelle käännetyt tekstit ovat konventionaalisempia kuin äidinkielelle käännetyt tekstit. (Stewart 2000: 73.)

Tutkimukseni edetessä konventionaalisuuden rinnalle on noussut konventionmukaisuuden käsite. Tekstien on täytettävä myös edustamalleen tekstilajille asetetut vaatimukset tai odotukset, konventiot.² Kun konventionaalisuus on korpustutkimuksen käsite, kääntämättömään kieleen verrattaessa havaittava, jopa negatiivinen poikkeama, konventionmukaisuus on tekstilajeihin ja -tyyppihin sidoksissa oleva käsite, tekstin hyvä ominaisuus.³ Koska konventionaalisuus voi olla jopa negatiivinen, vältettävä ilmiö ja kon-

ventionmukaisuus puolestaan positiivinen, tavoiteltava asia, selvitan tutkimuksessani, pyrkivätkö äidinkieliset kielentarkastajat poistamaan käännösprosessin tai vieraalle kielelle kääntämisen aiheuttamaa konventionaalisuutta tai lisäämään tekstien konventionmukaisuutta. Tutkimuksen alkuperäisenä hypoteesina on, että kääntäminen aiheutti käännöksissä konventionaalisuutta, jota kielentarkastus pyrki poistamaan.

4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa vertasin alkuperäisiä käännöksiä ja niiden kieliasultaan tarkastettuja versioita toisiinsa ja selvitin, millaisia muutoksia ja korjauksia kielentarkastajat olivat tehneet käännöksiin. Kyseisen analyysin perusteella suurin osa muutoksista kohdistui kolmeen asiaan: 1) sananvalinnat, 2) poistot ja lisäykset sekä 3) siirrot ja muut lauserakenteen muutokset⁴.

Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa analysoin aineistoani WordSmith Tools -ohjelmiston avulla, joka on korpustutkimuksen tarjoama työkalu käännösten analysointiin. Kyseisellä ohjelmistolla saadaan mm. TTR-luku (englanniksi *type-token ratio*), joka ilmaisee erilaisten sanojen määrän suhteessa tekstin kaikkiin sanoihin ja jonka katsotaan kuvaavan sanaston vaihtelevuutta tekstissä. (Ks. Baker 1995: 236; Baker 1996: 183; Kenny 1998: 51; Laviosa-Braithwaite 1996: 160.)⁵ Koska analyysi ei osoittanut mitään merkitsevää eroa alkuperäisten käännösten ja kielitarkastettujen versioiden välillä, siirryin muutosten manuaaliseen laadulliseen vertaukseen. Tämän artikkelin alustavat tulokset perustuvat kyseiseen analyysiin.

5 Tutkimustulokset

Alustavien tutkimustulosten perusteella kielentarkastajien tekemissä muutoksissa on havaittavissa joitakin suuntalinjoja, jotka ovat vähentäneet käännösten konventionaalisuutta, lisänneet käännösten konventionmukaisuutta ja muuttaneet tekstien informaatiorakennetta. Tarkastelen kielentarkastuksen tekemiä siirtoja ja muita lauserakenteen muutoksia sekä sananvalintoja muutamien esimerkkien avulla.

5.1 Siirrot ja muut lauserakenteen muutokset

Kielentarkastus siirsi lauseenjäseniä tai niiden osia toiseen paikkaan lauseen sisällä. Tehtyjen siirtojen ja muiden lauserakenteen muutosten seurauksena tekstien informaatiorakenne muuttui. Konventionaalisuuden näkökulmasta kielentarkastus siirsi lauseenjäseniä tavanomaisista paikoista tunnusmerkillisiin paikkoihin, esimerkiksi verbin ja objektin väliin tai ruotsissa liikkuvan määreen paikalle:

1 a) Papierfabrik Palm GmbH har beställt två WinBelt-L-rullmaskiner med högautomatiserade funktioner från Valmet till sitt pappersbruk i Eltmann i Bayern. (alkuperäinen käännös)

1 b) Papierfabrik Palm GmbH har av Valmet beställt två högautomatiserade WinBelt-L-rullmaskiner till sitt pappersbruk i Eltmann i Bayern. (kielitarkastettu versio)⁶

Esimerkki 1 kertoo Valmetin saamasta kaupasta: saksalainen paperitehdas Palm on tilannut kaksi WinBelt-L-mallista pituusleikkuria Eltmannin tehtaalleen Baijeriin. Kielentarkastus on siirtänyt laitteiden toimittajaa koskevan tiedon tunnusmerkilliseen paikkaan, ts. liikkuvan määreen paikalle ruotsissa.

2 a) Rekordhastigheten uppnåddes över tio gånger under samma dag och med denna hastighet producerades flera set rullar av 57 g/m² djuptryckspapper *varje gång*. (alkuperäinen käännös)

2 b) Rekordhastigheten uppnåddes över tio gånger under samma dygn och med denna hastighet producerades *vid varje körning* flera set av 57 g/m² djuptryckspapper. (kielitarkastettu versio)

Esimerkissä 2 lehdistötiedotteen aiheena on pituusleikkurilla saavutettu ennätysnopeus. Kielentarkastus on siirtänyt alkuperäisen käännöksen lopussa olevan ajanilmaisun *varje gång* tekstissä aikaisempaan kohtaan ja rikkonut samalla tavanomaisen subjekti-predikaatti-objekti-järjestyksen sijoittamalla ilmaisun *vid varje körning* subjektin ja predikaatin väliin.

Esimerkki 3 kertoo puolestaan yhden pituusleikkurityypin eli WinRoll-leikkurin ominaisuuksista. Siinä kielentarkastus on siirtänyt pää- ja apuverbin saksalaisen sivulauseen lopusta *dank*-rakenteen edelle. Se on siis siirtänyt verbin sen tavanomaisesta paikasta tunnusmerkillisempään paikkaan saaden siten enemmän huomiota *dank*-rakenteen sisältämälle ajatukselle ts. pituusleikkurin ainutlaatuiselle rullausmenetelmälle, joka on laitteen markkinoinnin kannalta positiivinen asia.

3 a) WinRoll ist ein Hochkapazitätsrollenschneider, der Jumborollen mit (...) einer ausgezeichneten Rollenstruktur dank der einzigartigen, patentierten Wicklungsmethode *wickeln kann*. (alkuperäinen käännös)

3 b) WinRoll ist ein Hochkapazitätsrollenschneider, der Jumborollen mit (...) einer ausgezeichneten Rollenstruktur *wickeln kann*, dank seiner einzigartigen, patentierten Wicklungsmethode. (kielitarkastettu versio)

Esimerkkien 1–3 perusteella kielentarkastus siirsi lauseenjäseniä kääntäjän käyttämistä tavanomaisemmista paikoista tunnusmerkillisiin paikkoihin saaden siten huomiota joko siirretylle lauseenjäsenelle (esimerkit 1 ja 2) tai siirron seurauksena jollekin toiselle lauseenjäsenelle (esimerkki 3). Pelkkien siirtojen lisäksi kielentarkastus teki myös suurempia lause- ja virkerakenteen muutoksia, joista yksi esimerkki:

4 a) En rekordartad rulle *producerades* på UPM-Kymmenes bruk i Jämsänkoski, Finland med Valmets WinRoll multistationsrullmaskin den 6 juni 2000. (alkuperäinen käännös)

4 b) UPM-Kymmenes bruk i Jämsänkoski, Finland *producerade* den 6 juni 2000 med Valmets WinRoll rullmaskin **en rekordstor rulle**. (kielitarkastettu versio)

Esimerkissä 4 kerrotaan jättiläismäisestä rullasta, joka tuotettiin UPM-Kymmenen paperitehtaalla Jämsänkoskella Valmetin WinRoll-pituusleikkurilla. Kielentarkastus on muuttanut käännöksen passiivirakenteen aktiivirakenteeksi ja vaikuttanut tekstin informaatorakenteeseen muuttamalla rullan tekstin temasta sen reemaksi.

5.2 Sananvalinnat

Kielentarkastus teki muutoksia käännosten sananvalintoihin useista eri syistä. Tähänastisten tutkimustulosten perusteella muutoksissa on havaittavissa kolme konventionaalisuuden ja konventionmukaisuuden kannalta mielenkiintoista asiaa:

1. Kielentarkastus korvasi tavanomaisia verbejä tai partikkeleja toisilla ilmaisuilla.
2. Kielentarkastus muutti nominaalilausekkeita yhdyssanoiksi.
3. Kielentarkastus korvasi kääntäjän käyttämiä yksittäisiä englanninkielisiä ilmaisuja kohdekielillä ilmaisuilla.

5.2.1 Tavanomaisen verbin tai partikkelin korvaaminen toisella ilmaisulla

Sekä ruotsin- että saksankielisessä tutkimusmateriaalissa on esimerkkejä siitä, että kielentarkastus korvasi teksteissä tavanomaisia verbejä ja partikkeleja toisilla erikoisalan lehdistötiedotteisiin sopivammilla ilmaisuilla. Kielentarkastus vähensi siten tekstien konventionaalisuutta, ja muutosten ansiosta teksteihin tuli myös enemmän kielellistä variaatiota. Taulukko 1 sisältää esimerkkejä korvatuista verbeistä ja partikkeleista kummassakin kielessä.

Taulukko 1. Esimerkkejä kielentarkastuksen tekemistä verbi- ja partikkelimuutoksista ruotsissa ja saksassa.

Alkuperäinen käänös	Kielitarkastettu versio
vara	bli, ingå, ligga, tillhöra
bara	enbart
nu	idag, för dagen
sein	bilden, gehören (+zu), sich beschränken
machen	erzeugen
auch	außerdem, ebenfalls

5.2.2 Nominaalilausekkeiden muuttaminen yhdyssanoiksi

Kielentarkastus muutti nominaalilausekkeita yhdyssanoiksi, jotka ovat tyypillisiä erikoisalojen kielelle (Fleischmann & Schmitt 2000: 74–75). Sitä paitsi yhdyssanat palvelevat tiivistä ilmaisutapaa, joka on tyypillistä myös lehdistön kielelle (Lüger 1995: 31).⁷ Kielentarkastus muutti siis käänöksiä erikoisalan lehdistötiedotteiden konventioiden mukaisemmiksi. Ruotsin osalta kyse voi olla myös käännosten muuttamisesta ruotsin kielen konventioiden mukaisemmiksi. Taulukko 2 sisältää esimerkkejä kummatakin kielestä.

Taulukko 2. Esimerkkejä nominaalilausekkeiden muuttamisesta yhdyssanoiksi ruotsissa ja saksassa.

Alkuperäinen käännös	Kielitarkastettu versio
den tillverkade kartongen den viktigaste uppgiften den främre skarven anslutning till fabriksdatorn	kartongbanan huvuduppgift framskarven fabriksdatoranslutning
selbstkopierende (sic!) Papiere der gefeierte Rollenschneider	Durchschreibe-Papiersorten der "Jubiläumsrollenschneider"

5.2.3 Englanninkielisen ilmaisun korvaaminen kohdekielisellä ilmaisulla

Tähänastisten tulosten perusteella kielentarkastus korvasi kääntäjän käyttämiä yksittäisiä englanninkielisiä ilmaisuja kohdekielisillä ilmaisuilla. Näissä tapauksissa kyse on usein kääntäjälle uudesta sanasta tai jopa pituusleikkureille täysin uudesta ominaisuudesta. Kyseiset muutokset lisäsivät oikeastaan konventionaalisuutta (vrt. hypoteesi kohdassa 3), mutta paransivat todennäköisesti tiedonvälitystä. Viimeinen taulukon 3 esimerkeistä tosin osoittaa sen, että englanninkielisen ilmaisun korvaaminen kohdekielisellä ilmaisulla ei aina palvellut erikoisalan ja lehdistön teksteille tyypillistä tiivistä ilmaisutapaa.

Taulukko 3. Esimerkkejä englanninkielisen ilmaisun korvaamisesta kohdekielisellä ilmaisulla ruotsissa ja saksassa.

Alkuperäinen käännös	Kielitarkastettu versio
inline tambourtransport	tambourtransport utan travers
Subfloor-Rollenschneider Off-machine-Rollenschneider	Unterflur-Rollenschneider Rollenschneider außerhalb der Produktionslinie

6 Lopuksi

Olen käsitellyt artikkelissani lehdistötiedotteiden syntyä yhdessä suomalaisessa suuryrityksessä ja äidinkielisten kielentarkastajien tekemiä muutoksia vieraalle kielelle käännettyihin lehdistötiedotteisiin. Tähänastisten tutkimustulosten perusteella on havaittavissa, että kielentarkastus muutti tekstien informaatorakennetta (siirrot ja muut lauserakenteen muutokset), vähensi tekstien konventionaalisuutta (siirrot sekä verbi- ja partikkelimuutokset) ja lisäsi tekstien konventionmukaisuutta (yhdyssanat). Tulosten voidaan todeta tukevan tutkimuksen hypoteesia siitä, että kielentarkastus pyrki poistamaan käännösprosessin tai vieraalle kielelle kääntämisen aiheuttamaa konventionaalisuutta ja lisäämään tekstien konventionmukaisuutta.

Lähteet

Baker, Mona 1995. Corpora in translation studies: An overview and some suggestions for future research. *Target* 7:2, 223–243.

MikaEL

Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu

Electronic proceedings of the Kätu symposium on translation and interpreting studies
1 (2007)

Baker, Mona 1996. Corpus-based translation studies: The challenges that lie ahead. Teoksessa: Harold Somers (toim.) *Terminology, LSP and translation: Studies in language engineering in honour of Juan C. Sager*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 175–186.

Fijas, Liane 1998. Das Postulat der Ökonomie für den Fachsprachengebrauch. Teoksessa: Lothar Hoffmann, Hartwig Kalverkämper, Herbert Ernst Wiegand in Verbindung mit Christian Galinski & Werner Hüllen (toim.) *Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. 1. Halbband. Languages for special purposes. An international handbook of special-language and terminology research. Volume 1*. Berlin: Walter de Gruyter, 390–397.

Fleischmann, Eberhard & Schmitt, Peter A. 2000. Fachsprachliches Übersetzen – Anstoß zu einem Paradigmenwechsel? Teoksessa: Peter A. Schmitt (toim.) *Paradigmenwechsel in der Translation. Festschrift zum Albert Neubert zum 70. Geburtstag*. Tübingen: Stauffenberg Verlag, 57–100.

Kenny, Dorothy 1998. Corpora in translation studies. Teoksessa: Mona Baker (toim.) *Routledge encyclopedia of translation studies*. London & New York: Routledge, 50–53.

Laviosa-Braithwaite, Sara 1996. Comparable corpora: Towards a corpus linguistic methodology for the empirical study of translation. Teoksessa: Marcel Thelen & Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, (toim.) *Translation and meaning. Part 3*. Maastricht: Hogeschool Maastricht, School of Translation and Interpreting, 153–163.

Laviosa-Braithwaite, Sara 1998. Universals of translation. Teoksessa: Mona Baker (toim.) *Routledge encyclopedia of translation studies*. London & New York: Routledge, 288–291.

Lüger, Heinz-Helmut 1995. *Pressesprache*. 2., neu bearbeitete Auflage. Tübingen: Niemeyer.

Puurtinen, Tiina 1995. *Linguistic acceptability in translated children's literature*. Joensuu yliopiston humanistisia julkaisuja nro 15. Joensuu: University of Joensuu.

Stewart, Dominic 2000. Conventionality, creativity and translated text: The implications of electronic corpora in translation. Teoksessa: Maeve Olohan (toim.) *Intercultural faultlines: Research models in translation studies I: Textual and cognitive aspects*. Manchester: St. Jerome, 73–91.

¹ Laviosa-Braithwaiten (1998) artikkeli sisältää kokoavan yhteenvedon käännosten universaaleista piirteistä. Baker (1996: 176–177) mainitsee ehdotettuina universaaleina piirteinä yksinkertaistamisen, eksplisiittisyyden, normaalistamisen / konservatiivisuuden ja tasoittamisen (englanniksi ‘levelling out’). Stewart (2000) mainitsee myös eksplisiittisyyden, mutta sijoittaa yksinkertaistamisen ja normaalistamisen englanninkielisen käsitteen ‘text flattening’ alle. Lisäksi hän mainitsee universaaleina ominaisuuksina lähtötekstissä esiintyvän toiston välttämisen, kohdekielelle tyypillisten ominaisuuksien liioittelun ja kohdekielen ominaisuuksien leimallisen jakautumisen. (Stewart 2000: 77) Oma tutkimukseni liittyy Bakerin (1996: 177, 184) mainitsemaan ilmiöön ‘levelling out’, jolla hän tarkoittaa sitä, että käännetty teksti pyrkii minkä tahansa jatkumon keskivälille pikemmin kuin reunoille, ja josta Stewart (2000) puhuu artikkelissaan konventionaalisuutena.

² Omassa tutkimuksessani olen perehtynyt konventioihin lähinnä erikoisalan tekstien ja lehdistön kielen kautta. Yleisemmällä tasolla konventioita ja normeja käsittelee mm. Tiina Puurtinen väitöskirjassaan 1995: 47–51.

³ Deskriptiivinen korpustutkimus ei sinänsä pyri arvottamaan konventionaalisuutta, mutta käytännössä käännoksen voimakas konventionaalisuus voi olla äidinkielen lukijan näkökulmasta negatiivista.

⁴ Siirroissa kyse oli yleensä jonkin lauseenjäsenen siirrosta lauseen sisällä. Muiden muutosten osalta oikeampi nimitys voisi olla virkerakenteen muutokset, koska osa niistä aiheutti isompia muutoksia virkkeen sisällä tai muutti virkerakennetta kappaleen sisällä.

⁵ Kennyn artikkeli tarjoaa lisäksi yleistä tietoa korpustutkimuksesta ja erilaisista korpuksista.

⁶ Esimerkeissä voi olla muitakin muutoksia, mutta pyrin kiinnittämään huomiota tiettyihin konventionaalisuuden ja tiedonvälityksen kannalta olennaisiin asioihin.

⁷ Nominaalilausekkeiden käytöstä tiiviin ilmaisun keinona lehdistön kielessä katso myös Lüger (1995: 25–26) ja tiiviistä ilmaisutavasta erikoisalan kielessä Fijas (1998).